

Příručka byla vyvinuta v rámci projektu Diagnostika stavu znalostí a dovedností žáků v česko-slovenské příhraniční oblasti se zaměřením na jejich rozvoj, číslo projektu 22410320007. Tento projekt je spolufinancován Evropským fondem pro regionální rozvoj, státním rozpočtem České republiky a státním rozpočtem Slovenské republiky.

DIDAKTICKÁ PŘÍRUČKA Z ČESKÉHO JAZYKA

pro střední školu

ROMANA DAVIDOVÁ

OSTRAVA 2010

Název: Didaktická příručka z českého jazyka pro střední školu

Autoři: Mgr. Romana Davidová

Recenze: PhDr. Ivana Gejgušová, Ph.D.
PaedDr. Ladislav Steininger

Vydání: první 2010

Počet stran: 23

Vydavatel: Ostravská univerzita v Ostravě

Tisk: PrintActive, s. r. o., Hviezdoslavova 16, 400 03 Ústí nad Labem,
IČ: 25427563

Obálka: OFTIS

ISBN: ISBN 978-80-7368-778-6

Obsah

Obsah	4
Úvod	5
I. Lexikální pravopis.....	10
II. Morfologický pravopis.....	12
III. Syntaktický pravopis	14
IV. Třídění slov a pojmů.....	16
V. Porozumění obsahu textu	18
Řešení	20
Doporučená literatura	22
Použitá literatura	23

Úvod

Didaktické materiály z českého jazyka pro 2. stupeň vycházejí z Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání. Didaktické materiály z českého jazyka pro 3. stupeň vycházejí z Rámcového vzdělávacího programu pro gymnázia a navazují na Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Cílem testování je ukázat znalost očekávaných výstupů, tedy jaké úrovně osvojení učiva žáci dosáhli na konci 7. ročníku ZŠ, pokud byli nejprve testováni v 5. ročníku ZŠ, na konci 9. ročníku ZŠ, pokud vstupní testování těchto žáků proběhlo v 7. ročníku ZŠ a konečně na konci 3. ročníku SŠ, když vstupní testování proběhlo v 1. ročníku SŠ. V českém jazyce bylo nadefinováno pět dovedností:

- I. lexikální pravopis
- II. morfologický pravopis
- III. syntaktický pravopis
- IV. třídění slov
- V. porozumění obsahu textu

Rozdělení obsahu učiva jazyka českého do těchto pěti skupin vychází z praxe základních a středních škol a obsahově naplňuje vzdělávací obsah vzdělávací oblasti **Jazyk a jazyková komunikace** ve vzdělávacím oboru **Český jazyk a literatura**, jak je definován v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání a v Rámcovém vzdělávacím programu pro gymnázia. Tento vzdělávací program je rozpracován v jednotlivých školních vzdělávacích programech základních a středních škol a tyto didaktické materiály z těchto vzdělávacích programů vycházejí. Je samozřejmé, že rámcové vzdělávací programy obsahují i další dovednosti, tyto testy se snaží postihnout vybraných pět základních dovedností, které by žáci měli zvládat. Zároveň je třeba zjišťovat, zda a v jaké míře se znalost těchto dovedností v průběhu výuky na jednotlivých stupních škol prohlubuje.

Dovednosti v českém jazyce jsou testovány od 3. ročníků ZŠ až do 3. ročníku SŠ. Při vstupním testování budou naměřeny vstupní znalosti žáka a vždy po dvou letech, tedy v 5. ročníku ZŠ, 7. ročníku ZŠ, 9. ročníku ZŠ a 1. ročníku SŠ, bude zjišťováno, zda se žák v daných dovednostech zhoršil či zlepšil. K tomu, aby se žák 2. a 3. stupně mohl zlepšit, byly vytvořeny Didaktické materiály z českého jazyka pro 2. stupeň a Didaktické materiály z českého jazyka pro 3. stupeň.

Testy jsou rozděleny do pěti částí podle pěti základních uvedených dovedností, které by měli žáci v oblasti českého jazyka ovládat. Tyto dovednosti jsou formulovány stejně pro všechny stupně, liší se obtížností zadaných úkolů.

První část věnovaná lexikálnímu pravopisu má prověřit, zda žák ve svém projevu dodržuje a ovládá lexikální pravopis. Ovládat lexikální pravopis znamená, že žák správně píše slova tak, jak jsou uvedena ve slovníku, tj. ovládá psaní souhláskových skupin (např. kamenný), psaní velkých a malých písmen, předpony s-, z- (např. shlédl shora, zhlédl film, spadl dolů), předložky s, z, (např. šel s otcem, vyrobil z vápna), označování délky samohlásek včetně ú/ů (např. úkol, dolú, zúčastnit se), psaní vyjmenovaných slov po **b, l, m, p, s, v, z**.

Druhá část věnovaná morfologickému pravopisu má prověřit, zda žák ve svém projevu uplatňuje znalosti tvarosloví, v daném kontextu identifikuje morfologicky chybný tvar slova, odlišuje spisovné a nespisovné tvary, zvládá pravopis morfologický ve větě jednoduché i souvětí. Ovládat morfologický pravopis znamená, že žák adekvátně používá správné tvary

slov a jejich koncovek (skloňování podstatných jmen, přídavných jmen, zájmen, číslovek podle vzorů a časování sloves).

Třetí část je zaměřená na oblast syntaktickou a prověřuje, zda žák uplatňuje znalosti syntaktických principů českého jazyka, využívá znalostí o větných členech a jejich vztazích, o aktuálním členění výpovědi a o druzích vět podle záměru mluvčího. Ověřuje, zda žák nalezne nedostatky a chyby ve výstavbě věty/ souvětí a vybere nejvhodnější opravu, dokáže posoudit jazykovou a stylovou vhodnost syntaktické výstavby textu a jeho částí a rozlišuje významové vztahy gramatických jednotek ve větě a souvětí. Ovládat syntaktický pravopis znamená, že žák správně rozlišuje mluvnickou shodu přísudku s podmětem, např. **muži** pracovali, **ženy** pracovaly, a odděluje věty a větné členy členicemi (interpunkčními) znaménky, např. *Ženy, muži a děti se shromáždili, aby vyslechli, co jim řekne prezident republiky, předseda vlády a ministři.* Úkoly pro třetí stupeň jsou rozšířeny o práci s textem, znalost větných členů a rozlišení nepravidelností větné stavby.

Čtvrtý oddíl je na nižších stupních zaměřen na oblast třídění slov a zkoumá, zda žák dokáže pochopit význam slov, podle něho slova odlišit a vhodně použít v textu. Pro třetí stupeň je tato oblast rozšířena na schopnost pochopit význam základních pojmů a termínů z oblasti literární komunikace a zkoumá, zda žák tyto pojmy a termíny odlišuje a umí používat.

Pátá část ověřuje, zda žák prokáže porozumění celému textu i jeho částem, nalezne v textu požadované informace, vystihne hlavní myšlenku textu, oddělí informace podstatné od nepodstatných, rozliší komunikační funkce textu.

V didaktickém materiálu jsou použity různé typy testových úloh. Převažují uzavřené testové úlohy s čtyřnásobným výběrem odpovědí, kdy pouze jedna je správně (u tohoto typu úloh lze předpokládat nejnižší riziko ovlivnění výsledků žáků, způsobené absencí dovednosti žáků řešit testovou úlohu z hlediska postupu řešení a zároveň je velice efektivní, jednoduchým a přehledným způsobem umožňuje zopakovat a ověřit si znalosti uvedených dovedností z českého jazyka), jsou použity i uzavřené úlohy přiřazovací a dichotomické (dvoučlenná volba).

V některých otázkách jsou použity i úlohy otevřené (žáci tvoří správný tvar), u nichž musí žák prokázat schopnost logického myšlení, dedukce, a to vše při zapojení znalostí o daném problému. Úlohy jsou navrženy tak, aby sloužily nejen k samotnému testování, ale staly se pomůckou pro učitele při práci ve výuce.

Didaktický test pro jednotlivé dovednosti poskytuje srovnatelné – objektivní – výsledky, to znamená výsledky, které jsou závislé jen na znalostech a dovednostech žáků. Žáci řeší shodné testové úlohy, mají na jejich řešení stejný čas, případné rušivé vlivy působí na všechny naráz a přibližně stejnou intenzitou.

Správné řešení úloh je dáno dopředu, vyhodnocování žákovských odpovědí je vlastně jejich porovnáváním s klíčem správných odpovědí. Úlohy proto mají své místo v ověřování výsledků vzdělávacího procesu i v předmětu český jazyk a literatura, a to na základních i středních školách.

Žáci by měli procházet pravidelným testováním, aby si jednak sami ověřili své dovednosti, aby také posoudili přírůstky svých dovedností a byli na takový způsob hodnocení zvyklí. Pro učitele má testování několik dalších nesporných výhod, například sníženou časovou náročnost zkoušení ve třídě jako celku či minimalizaci subjektivního vlivu osobnosti učitele na

hodnocení žákovských odpovědí. Při pravidelném testování stejné dovednosti lze lehce porovnat dosažené výsledky. Kvalitní test musí být objektivní, validní a musí vykazovat odpovídající reliabilitu (míra spolehlivosti získaných číselných údajů). Jen prostřednictvím přesně a spolehlivě měřícího testu lze získat informace o skutečných znalostech a dovednostech žáků. Z hlediska konstrukce testu a interpretace výsledků žáků při jeho řešení se testy tradičně dělí na ověřující a rozlišující, přičemž v běžné pedagogické praxi často dochází k prolínání funkcí obou typů testů. Testy rozlišující mají za cíl vzájemné porovnání žáků, výstupem je pak pořadí žáků podle dosaženého výsledku testu.

Rozlišující testy jsou sestavovány z obtížnějších úloh s vysokou citlivostí, tedy schopností rozlišovat mezi žáky s různou úrovní znalostí a dovedností. Testy dovedností z českého jazyka jsou testy ověřovací. Při interpretaci výsledků se posuzuje, zda výsledky konkrétního žáka splňují daná kritéria. Výsledek žáka v testu není ovlivňován výsledky ostatních testovaných žáků. Každá testovaná úloha je vztažena ke konkrétnímu cíli, k ověření znalosti určitého jevu dané dovednosti.

Všechny uvedené úlohy jsou určeny především k procvičení a popřípadě kontrole znalostí uvedeného jevu. Při procvičování nic nebrání tomu, aby žáci pracovali při řešení daných úloh ve dvojicích. Je možné taky uvedené úlohy použít jako motivační při opakování daného jevu či prohlubování jeho znalostí. Uvedené úlohy je možné také použít pro skupinovou práci, kdy žáci vyhledávají správná řešení a své odpovědi formulují před ostatními na základě znalostí daných pravidel českého jazyka. V tom případě by jim měla být umožněna práce s odbornou literaturou (Pravidla českého pravopisu, Stručná mluvnice česká, popřípadě další zdroje – viz seznam použité literatury).

Příklady:

1) Úloha prověřující první dovednost, tedy znalost lexikálního pravopisu:

Ve které výpovědi je chyba:

- a) Stáli v objetí.
- b) Přišel oběžník.
- c) Vybuodovali zde kruhový objezd.
- d) Obědnávka přišla pozdě.

Žák má před sebou uzavřenou úlohu s jednou správnou odpovědí, cílem je najít chybnou odpověď. Tu lze najít jedině v případě znalosti pravidel psaní ě/je uprostřed slova. Při formulaci, kdy má najít chybnou odpověď, je nucen žák použít uvedené pravidlo u všech čtyř variant a rozhodnout se pro správné řešení.

2) Při ověřování znalostí druhé dovednosti, tedy morfologického pravopisu, byly vybrány i otevřené úlohy, při nichž žák musí správný tvar sám vytvořit. Žák je nucen použít pravidlo týkající se uvedeného jevu na konkrétních příkladech:

Užijte zájmen v závorkách ve správném tvaru:

- a) Přátelil se s (kdekdo).....
- b) Šel s (kdokoli) do kina
- c) Zjistili jsme to (kterýsi) dne.....
- d) S (lecko) nesouhlasím

Uvedený způsob je pro žáka asi obtížnější, nemá před sebou návod v podobě různých variant. Tento typ úloh je vhodné používat právě v oblasti morfologické, kdy správně vytvořený a použitý tvar slova je základem přiměřené a vhodné komunikace.

3) V části věnované ověřování znalostí v oblasti stylistických dovedností byla použita dichotomická úloha, tvořena zadáním, které blíže určuje, co je úkolem při řešení úlohy, a tvrzením, o kterém má žák rozhodnout, zda odpovídá nebo neodpovídá položené otázce. Zde se volí mezi dvěma alternativami, existuje zde proto poměrně velké riziko, že žák správnou odpověď prostě uhodne. Proto byl tento typ úlohy vybrán v testu jen jednou.

Vyberte správnou variantu v úlohách týkajících se následující věty:

Boty mě také příšerně tlačily, ale když jsem otci řekl, že jsou mi malé, zmlátil mě, že mám velkou nohu.

a) Spojuje spojka že v uvedeném souvětí týž typ věty vedlejší?	ANO – NE
b) Obsahuje uvedené souvětí čtyři věty?	ANO – NE
c) Jedná se mezi první a druhou větou o poměr odporovací?	ANO –NE
d) Obsahují všechny věty daného souvětí nevyjádřený podmět?	ANO – NE

4) Při ověřování dovednosti třídění slov a pojmů byla použita i otevřená úloha se stručnou odpovědí. Úloha má prokázat znalost žáka v oblasti literárních pojmů, nenabízí mu žádné varianty, nutí ho tedy daný termín poznat a pojmenovat na základě dosažených znalostí. Nehrozí zde nebezpečí „uhodnutí“ odpovědi, na druhé straně vyhroceně postavená odpověď (vím – nevím) může být demotivující.

Označte jedním slovem, co odpovídá této definici:

Soubor vyprávění určitého společenství vypovídající o historii bohů tohoto společenství, o jeho hrdinech, o vzniku světa:.....

5) Při ověřování dovednosti práce s textem byly použity i otázky pracující s konkrétním literárním dílem:

V úryvku podtrhněte personifikaci:

*Byl pozdní večer – první máj –
večerní máj - byl lásky čas.
Hrdliččin zval ku lásce hlas,
kde borový zaváněl háj.
O lásce šeptal tichý mech;
květoucí strom lhal lásky žel,
svou lásku slavík růži pěl...*

Žák je nucen orientovat se v daném úryvku a zároveň znát obsah pojmu, jehož vyhledání je požadováno. Nejedná se přitom o definici pojmu, ale o jeho konkrétní použití a nalezení v literárním textu.

Nejsložitější otázka byla použita v posledním úkolu ověřujícím dovednost práce s textem. Žák má najít smysl úryvku. Tento úkol je pro žáky velmi obtížný a může být používán až ve vyšších ročnících. Zároveň je třeba vhodně vybírat danou ukázkou, práce s textem v současném jazyce a i z hlediska pochopení myšlenky textu určitě jednodušší než práce s ukázkami ze starší literatury. Čím je jazyk ukázky z hlediska současné mluvy zastaralejší, tím je samozřejmě i jeho chápání složitější.

Odkazy na citace:

Úloha 8. text převzat MÁCHA, Karel Hynek. *Mrtvé labutě zpěv. Výbor z díla*. Praha: Odeon 1987. s. 113.

Úloha 9. text převzat HOFFMANN, Bohuslav; STRYALOVÁ, Jaroslava. *Literatura pro II. ročník středních škol. Pracovní antologie textů*. Praha: SPN, 1985. s. 370.

Úloha 10. text převzat HOFFMANN, Bohuslav; STRYALOVÁ, Jaroslava. *Literatura pro I. ročník středních škol. Pracovní antologie textů*. Praha: SPN, 1984. s. 222.

I. Lexikální pravopis

Ovládat lexikální pravopis znamená, že žák správně píše slova tak, jak jsou uvedena ve slovníku, tj. ovládá psaní souhláskových skupin (např. kamenný), psaní velkých a malých písmen, předpony s-, z- (např. shlédl shora, zhlédl film, spadl dolů), předložky s, z, (např. šel s otcem, vyrobil z vápna), označování délky samohlásek včetně ú/ů (např. úkol, dolů, zúčastnit se), psaní vyjmenovaných slov po **b, l, m, p, s, v, z**.

1. Najděte chybu:

- a) vysévat mrkev
- b) vysutá hrazda
- c) visící obrázky
- d) malebná víska

2. Vyberte, která výpověď je správná:

- a) Má rád sírový nákyp.
- b) Nejím sirové maso.
- c) V dětství osiřel.
- d) Byl nenasitný.

3. Najděte chybu:

- a) Hrad byl dobyt při druhém útoku.
- b) Zdi byly čistě nabíleny.
- c) Tyto byty byly prodány levně.
- d) Je to bitostný romantik.

4. Vyberte, která výpověď je správná:

- a) Vyžádali jsme si oficiální ceník.
- b) Vyptával se denodenně na totěž.
- c) Pěstujeme ranné brambory.
- d) Odjel na ranní směnu.

5. Ve které výpovědi je chyba:

- a) Byl to cenný nález.
- b) Zapsal si to do svého denníku.
- c) Byl určitě nevinný.
- d) To je zcela zřejmě viník nehody.

6. Ve které výpovědi je chyba:

- a) Stoupali strmě do kopce.
- b) Tvá domněnka je správná.
- c) Nejsi zrovna nejskromnější.
- d) Mně to nepřipomněl.

7. Ve které výpovědi je chyba:

- a) Stáli v objetí.
- b) Přišel oběžník.
- c) Vybudovali zde kruhový objezd.
- d) Obědnávka přišla pozdě.

Vysvětlivky:

I.	Lexikální pravopis	II.	Morfologický pravopis
III.	Syntaktický pravopis	IV.	Třídění slov
V.	Porozumění obsahu textu		

8. Ve které výpovědi je chyba:

- a) Svolala všechny, aby se sešli.
- b) Dalo mu hodně práce změnit peníze, protože v bance už měli zavřeno.
- c) Zlíbala ho před odjezdem.
- d) Neztěžuj mi to, mám hodně starostí.

9. Ve které výpovědi je chyba:

- a) Válečný zběh se skrýval v lesích.
- b) Sběh lidu na náměstí hlučně provolával slávu.
- c) Mladík zběhl ze studií.
- d) Ve spěchu ve tmě zběhl z cesty.

10. Vyberte správnou variantu:

- a) Na náměstí Republiky stojí Obchodní dům Laso.
- b) Na Náměstí republiky stojí obchodní dům Laso.
- c) Na Náměstí Republiky stojí obchodní dům Laso.
- d) Na náměstí Republiky stojí obchodní dům Laso.

Pro nalezení správného řešení využil žák těchto dovedností:					
I.	II.	III.	IV.	V.	Celkem
100 %					100 %

Vysvětlivky:

- I. Lexikální pravopis
- II. Morfologický pravopis
- III. Syntaktický pravopis
- IV. Třídění slov
- V. Porozumění obsahu textu

II. Morfologický pravopis

Ovládat morfologický pravopis znamená, že žák správně používá správné tvary slov a jejich koncovek (skloňování podstatných jmen, přídavných jmen, zájmen, číslovek podle vzorů a časování sloves).

1. Vyberte, na kterém řádku je uveden nesprávný tvar stupňov. přídavného jména:

- a) krátký – kratší – nejkratší
- b) sladký – sladší – nejsladší
- c) nízký – nižší – nejnižší
- d) hezký – hežčí – nejhežčí

2. Doplněte třetí stupeň přídavných jmen:

- a) Sněžka je (vysoký)..... hora v Čechách.
- b) Soused nám pomohl v (zlý)..... dobách.
- c) V zimě jsou (krátký)dny.
- d) Bratr byl z nás (tichý)

3. Dejte do množného čísla:

- a) francouzský skladatel
- b) holandský námořník
- c) běloučkový motýl
- d) kanadský hokejista

4. Doplněte tvary zájmena týž:

- a) Odešel.....cestou, kterou přišel.
- b) Chodím doškoly.
- c) Oba jsme přečetli.....knihu.
- d) S.....člověkem jsem už jednal.

5. Užijte zájmen v závorkách ve správném tvaru:

- a) Přátelil se s (kdekdo).....
- b) Šel s (kdokoli) do kina
- c) Zjistili jsme to (kterýsi) dne.....
- d) S (lecko) nesouhlasím

6. Doplněte správné tvary číslovky dvě:

- a) Místnost má okna.
- b) Vedou do nídveře.
- c) K dosavadnímautům přikoupili ještě třetí.
- d) Dal si.....piva.

7. Doplněte správné tvary číslovky čtyři:

- a) Součet stran obdélníku je 18 cm.
- b) Koupíme stůl sežidlemi.
- c) Povíme si to meziočima.
- d) Bez těchtoknížek se neobejdu.

Vysvětlivky:

I.	Lexikální pravopis	II.	Morfologický pravopis
III.	Syntaktický pravopis	IV.	Třídění slov
V.	Porozumění obsahu textu		

8. Určete, která číslovka je napsaná správně:

- a) devatenáctset padesát šest
- b) devatenáctsetpadesátšest
- c) devatenáct set padesát šest
- d) devatenáct set padesát šest

9. Vyberte správný tvar 6. p.:

- a) dvojím kalhotám
- b) dvojích kalhotách
- c) dvouch kalhotách
- d) dvojech kalhotách

10. Který tvar slovesa *pozdravit se* je správný pro 1. os. plurálu, zp. podmiňovacího minulého, rodu činného, vidu dokonavého:

- a) pozdravili bysme se
- b) byli bychom se pozdravili
- c) byli bysme se pozdravili
- d) pozdravili bychom se

Pro nalezení správného řešení využil žák těchto dovedností:					
I.	II.	III.	IV.	V.	Celkem
	100 %				100 %

Vysvětlivky:

I.	Lexikální pravopis	II.	Morfologický pravopis
III.	Syntaktický pravopis	IV.	Třídění slov
V.	Porozumění obsahu textu		

III. Syntaktický pravopis

Ovládat syntaktický pravopis znamená, že žák správně rozlišuje mluvnickou shodu přísudku s podmětem, např. *muži pracovali*, *ženy pracovaly*, a oddělujete věty a větné členy členicemi (interpunkčními) znaménky, např. *Ženy, muži a děti se shromáždili, aby vyslechli, co jim řekne prezident republiky, předseda vlády a ministři*. Znalost syntaxe znamená, že žák správně používá větné členy, orientuje se ve výstavbě textu a rozliší nepravidelnosti a chyby ve větné stavbě.

1. Ve které výpovědi je chyba:

- Řekni mi, kdo to udělal a já to nějak zařídím.
- Zeptal se ho, kdo volal a kdo poslal fax.
- Proč jsi ji nenavštívil a proč jsi nezavolal?
- Teplota stoupala nad nulu, a přece začal padat sníh.

2. Ve které výpovědi je chyba:

- Tvářil se, jako by tu včera nebyl.
- Tvářil se jakoby nic.
- Vypadal, jakoby unaveně.
- Vypadal, jako by spal.

3. Určete, ve které větě je infinitiv podmětem:

- Její odhodlání pomáhat druhým bylo až nečekaně nakažlivé.
- Jeho hlavním úkolem je pomáhat starším lidem.
- Rozhodli jsme se pomáhat starším lidem.
- Dovol mi pomáhat ti s tím úkolem.

4. Vyberte, kdy se nejedná o přívlastek těsný (interpunkce je záměrně vynechána):

- Studenti přihlášení na exkurzi se dostaví k autobusu.
- Pro romantiky jsou básně vyjadřující pocity samoty a smutku typické.
- Nový areál udržovaný ve vzorném pořádku je denně využíván.
- Člověk lyžující pod vlivem alkoholu může být pro své okolí nebezpečný.

5. Vyberte, kdy se nejedná o přísudek jmenný se sponou:

- Dny byly v zimě krátké.
- Chodit po kolejích je zakázáno.
- Byli jsme vám vděční za pomoc.
- I přes zákaz budu chodit po kolejích.

6. Vyberte, kdy se nejedná o přívlastek:

- Moderní vila v Jevanech patří známému zpěvákovi.
- Postavili jsme moderní vilu v Jevanech.
- Zpěváková moderní jevanská vila byla na prodej.
- Chodili jsme každý den kolem té moderní jevanské vily.

Vysvětlivky:

I.	Lexikální pravopis	II.	Morfologický pravopis
III.	Syntaktický pravopis	IV.	Třídění slov
V.	Porozumění obsahu textu		

7. Vyberte správnou variantu v úlohách týkajících se následující věty:

Boty mě také příšerně tlačily, ale když jsem otci řekl, že jsou mi malé, zmlátil mě, že mám velkou nohu.

a) Spojuje spojka že v uvedeném souvětí týž typ věty vedlejší?	ANO – NE
b) Obsahuje uvedené souvětí čtyři věty?	ANO – NE
c) Jedná se mezi první a druhou větou o poměr odporovací?	ANO – NE
d) Obsahují všechny věty daného souvětí nevyjádřený podmět?	ANO – NE

8. Vyberte, kdy se nejedná o samostatný větný člen (interpunkce je záměrně vynechána):

- Odejít to je nejjednodušší.
- Sem to nestav na ten stůl.
- Karel dnes večer určitě nepřijde.
- Byla to těžká práce donutit ho k tomu.

9. *Po roce studia na brněnském gymnáziu (v primě propadl hned z několika předmětů) pokračoval Bohumil Hrabal ve školní docházce v Nymburku.*

Text v závorkách je:

- elipsa
- vsuvka
- vedlejší věta
- přístavek

10. Vyberte větu, kdy je zvrtné zájmeno se samostatným větným členem:

- Způsobila si zbytečné nepřijemnosti.
- Usmála se na něho.
- Nejdřív se všem představ.
- Ukázalo se, na čí straně je pravda.

Pro nalezení správného řešení využil žák těchto dovedností:					
I.	II.	III.	IV.	V.	Celkem
		100 %			100 %

Vysvětlivky:

I.	Lexikální pravopis	II.	Morfologický pravopis
III.	Syntaktický pravopis	IV.	Třídění slov
V.	Porozumění obsahu textu		

IV. Třídění slov a pojmů

Třídít slova znamená, že žák dokáže pochopit význam slov, podle něho slova odlišit a vhodně použít v textu. Třídít pojmy znamená, že žák dokáže pochopit a používat základní literární pojmy a termíny.

1. Která z následujících definic odpovídá žánru legendy:

- a) příběh s tragickým koncem a pochmurným dějem
- b) veršovaný příběh ze života významného panovníka
- c) složitý příběh s množstvím postav a nadpřirozenými bytostmi
- d) příběh zpracovávající události ze života svatých, obsahuje zázrak

2. Verš je:

- a) jeden řádek básně
- b) vždy první řádek textu
- c) zvuková shoda slov na konci dvou řádků textu
- d) začátek písně

3. Kompozice je:

- a) označení pro literární dílo, které vzniklo sestavením poznatků z jiných prací
- b) nahrazení jedné literární postavy jinou
- c) uspořádání jednotlivých složek literárního díla, např. jeho rozdělení do kapitol
- d) literární dílo sestavené z příspěvků různých autorů, jakýsi sborník

4. Kancionál je:

- a) soubor úvah teologického obsahu
- b) lidová píseň
- c) zpěvník náboženských písní
- d) sborník legend

5. Označte jedním slovem, co odpovídá této definici:

Soubor vyprávění určitého společenství vyprávějící o historii bohů tohoto společenství, o jeho hrdech, o vzniku světa:.....

6. Apokryf je:

- a) nepravý, nepůvodní, podvržený text
- b) výzva, provolání
- c) shoda samohlásek na konci veršů
- d) zbožštění, zařazení osobnosti mezi bohy

7. Do uvedené řady nepatří (podtrhněte):

Kronika, balada, epigram, sonet, bajka, jinotaj, epos

8. Tvrdíme-li o textu, že obsahuje mystické prvky, znamená to:

- a) že se zde vyskytuje tajuplné prostředí, víra v nadpřirozený svět, spojení s bohem
- b) že se vždy jedná o žánr sci-fi
- c) že se jedná o autobiografii
- d) že jde o popis chování člověka trpícího duševní chorobou

Vysvětlivky:

I. Lexikální pravopis	II. Morfologický pravopis
III. Syntaktický pravopis	IV. Třídění slov
V. Porozumění obsahu textu	

9. Kabaret je:

- a) humoristická báseň z období renesance
- b) milostná báseň skládající se ze dvou čtyřveršových a dvou tříveršových slok
- c) úvaha na lidový námět
- d) zábavní podnik s humoristickým programem

10. Epigon je:

- a) autor napodobenin, nepůvodního díla
- b) postava uzavírající svým výstupem divadelní hru
- c) krátká lyrická báseň
- d) krátká satirická báseň

Pro nalezení správného řešení využil žák těchto dovedností:					
I.	II.	III.	IV.	V.	Celkem
			100 %		100 %

Vysvětlivky:

I.	Lexikální pravopis	II.	Morfologický pravopis
III.	Syntaktický pravopis	IV.	Třídění slov
V.	Porozumění obsahu textu		

V. Porozumění obsahu textu

Porozumět obsahu textu znamená, že žák chápe význam jednotlivých slov a vztahy mezi nimi a podle nich dovede pochopit i hlavní myšlenky textu.

1. Najděte metaforu:

- a) padající hvězda
- b) moře světél
- c) zářivá luna
- d) smrtelná křeč

2. Vyberte slovo, které není homonymem:

- a) rys
- b) kohoutek
- c) jeřáb
- d) žínka

3. Vyberte, kdy se nejedná o obrazné pojmenování:

- a) tvrdý oříšek
- b) černá ovce
- c) husí kůže
- d) bílá káva

4. Vyberte, kdy se jedná o homonymii:

- a) jádro ořechu – jádro problému
- b) zemský plášť – plášť hodinek
- c) bolí mě rameno – rameno jeřábu
- d) topit v kamnech – topit kořata

5. Vyberte, ve kterém spojení je použit hlavní (původní) význam slova černý:

- a) černá hodinka
- b) černé myšlenky
- c) černá duše
- d) černý svetr

6. Vyberte antonyma:

- a) dobře – správně
- b) nynější – současný
- c) vždy - nikdy
- d) často – mockrát

7. Vyberte, kdy se jedná o hyperbolu:

- a) sežrat oběd
- b) usnout navěky
- c) stokrát jsem ti říkala
- d) není nehezká

Vysvětlivky:

- I. Lexikální pravopis
- III. Syntaktický pravopis
- V. Porozumění obsahu textu

- II. Morfologický pravopis
- IV. Třídění slov

8. V úryvku podtrhněte personifikaci:

*Byl pozdní večer – první máj –
večerní máj - byl lásky čas.
Hrdliččin zval ku lásce hlas,
kde borový zaváněl háj.
O lásce šeptal tichý mech;
květoucí strom lhal lásky žel,
svou lásku slavík růži pěl...*

9. Následující báseň lze označit za:

- a) milostnou lyriku
- b) reflexivní lyriku
- c) baladu
- d) přírodní lyriku

*Jak jsem, olše, měl vás rád,
v podvečerní, vonný chlad,
nad vodou když schýlen sám
stín váš chvěl se sem a tam.*

*Rybářův dnes táhlý hlas
nocí hlubokou se třás,
šumot mlýnských vážných kol
ve mně vzbouzel starý bol.*

*V třtinách sluka, černý bod,
čeřila jen vlny vod
a v mé duši také tak
bloudil zlatých snění pták.
(Antonín Sova – Olše)*

10. Najděte hlavní smysl úryvku:

- a) Mácha je špatný básník, ale Tyl ho obdivuje kvůli námětu Máje
- b) Mácha je vynikající básník, protože umí dobře vyjádřit své intimní pocity
- c) Mácha je talentovaný autor, ale námět Máje Tylovi vadí, protože nevzbuzuje pocit vlastenectví
- d) Mácha nemá talent, a tak sebelepší námět nemůže zpracovat kvalitně

“Pan Mácha jest básník – to mi nikdo odpírati nesmí...avšak přece bych rád temné zvuky harfy jeho jinak slyšel zvučeti – jinak, aspoň za věku našeho ne tak nečesky... Proč u nás, prosím, muži mladému, duchem bohatě nadanému, s kolem a popravou se obíráti? Zde není místa k dolíčení, že u nás potřeba větší, než kde jinde, aby poezie vznikající rázu národního nabyla... Jinak v život se díváti, a jinak i k bratřím mluvíti musíme, nežli hráti si jen líčeně se svou osobou a stýskati...” (J.K.Tyl, Květy, 21.července 1836)

Pro nalezení správného řešení využil žák těchto dovedností:					
I.	II.	III.	IV.	V.	Celkem
				100 %	100 %

Vysvětlivky:

- I. Lexikální pravopis
- II. Morfologický pravopis
- III. Syntaktický pravopis
- IV. Třídění slov
- V. Porozumění obsahu textu

Řešení

I. Lexikální pravopis

1. b
2. c
3. d
4. d
5. b
6. a
7. d
8. b
9. d
10. d

II. Morfologický pravopis

1. d
2. a) nejvyšší
b) nejhorších
c) nejkratší
d) nejtišší
3. a) francouzští skladatelé
b) holandské námořníky
c) běloučcí motýli
d) kanadští hokejisté
4. a) touž/ toutěž
b) těže
c) touž/ tutěž
d) týmž/ tímtěž
5. a) kdekým
b) kýmkoli
c) kteréhosi
d) leckým
6. a) dvě
b) dvoje
c) dvěma
d) dvě
7. a) čtyř
b) čtyřmi
c) čtyřma
d) čtyř

8. c
9. b
10. b

III. Syntaktický pravopis

1. a
2. c
3. b
4. c
5. d
6. b
7. a) NE

- b) NE
- c) NE
- d) NE

8. c

9. b

10. a

IV. Třídění slov

1. d

2. a

3. c

4. c

5. mytologie/ bájesloví

6. a

7. jinotaj

8. a

9. d

10. a

V. Porozumění obsahu textu

1. b

2. b

3. d

4. d

5. d

6. c

7. c

8. o lásce šeptal tichý mech

9. d

10. c

Doporučená literatura

- [1] KREJČOVÁ, Marie. *Testy z českého pravopisu*. Praha: Fortuna, 2000. ISBN 80-7168-739-1.
- [2] *Literatura pro 1. ročník středních škol. Pracovní sešit*. Brno: Didaktis, 2008. ISBN 978-80-7358-116-9.
- [3] *Literatura pro 2. ročník středních škol. Pracovní sešit*. Brno: Didaktis, 2009. ISBN 978-80-7358-130-5
- [4] MAŠKOVÁ, Drahúše. *Český jazyk – testové úlohy*. Třebíč: nakladatelství Petra Velanová, 2009. ISBN 978-80-86873-12-1
- [5] SOCHOROVÁ, Marie. *Cvičení z českého jazyka v kostce pro střední školy*. Havlíčkův Brod: Fragment, 2004. ISBN 80-7200-538-3.

Použitá literatura

- [1] BROŽ, František a kol. *Očekávané výstupy v RVP ZV z českého jazyka a literatury ve světle testových úloh*. Praha: Ústav pro informace a vzdělávání, 2006. ISBN 80-211-0523-2.
- [2] *Český jazyk a literatura. Katalog požadavků zkoušek společné části maturitní zkoušky platný do školního roku 2009/2010*. Praha: Cermat 2008.
- [3] HOFFMANN, Bohuslav; STRYALOVÁ, Jaroslava. *Literatura pro I. ročník středních škol. Pracovní antologie textů*. Praha: SPN, 1984.
- [4] HOFFMANN, Bohuslav; STRYALOVÁ, Jaroslava. *Literatura pro II. ročník středních škol. Pracovní antologie textů*. Praha: SPN, 1985.
- [5] KOSTEČKA, Jiří. *Český jazyk pro 2. ročník gymnázií*. Praha: SPN 2005. ISBN 80-7235-155-9.
- [6] KOSTEČKA, Jiří. *Nová maturita z českého jazyka a literatury. Testové úlohy*. Praha: SPN, 2001. ISBN 80-7235-143-5.
- [7] KREJČOVÁ, Marie. *Testy z českého pravopisu. Maturitní zkouška*. Praha: Fortuna, 2000. ISBN 80-7168-739-1.
- [8] MÁCHA, Karel Hynek. *Mrtvé labutě zpěv. Výbor z díla*. Praha: Odeon 1987.
- [9] MAŠKOVÁ, Drahuše. *Český jazyk – testové úlohy*. Třebíč: nakladatelství Petra Velanová, 2009. ISBN 978-80-86873-12-1.
- [10] *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2007. ISBN 978-80-87000-11-3.
- [11] *Slovník literární teorie*. Praha: Československý spisovatel, 1977.
- [12] SOCHOROVÁ, Marie. *Cvičení z českého jazyka v kostce pro střední školy*. Havlíčkův Brod: Fragment, 2004. ISBN 80-7200-538-3.